

5. Гальперин И. Интеграция и завершенность текста. М. : КомКнига, 2006. 140 с.
6. Деркачова О. Повидло з яблук. Брустурів: Дискурсус, 2014. 144 с.
7. Дресслер В. Синтаксис текста. *Новое в зарубежной лингвистике. Вып. VIII: Лингвистика текста*. М.: Прогресс, 1978. С. 111-137.
8. Калитюк Л., Турта Ю. Мовні засоби вираження когезії в англomовному мультфільмі torillkove «TheDanishPoet». *Філологічні студії. Збірник наукових праць*. Випуск 6. 2016. С. 42-44.
9. Кожевникова Кв. Об аспектах связности в тексте как целом. Синтаксис текста / под ред. Г.А.Золотовой. М.: Наука, 1979. С.49-67.
10. Кожевникова Н. Об одном приеме звуковой организации стиха. *Проблемы структурной лингвистики*. 1980. М.: Изд-во «Наука», 1982. С. 269–284.
11. Кручинина Л. Основные средства когезии английского научного текста: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М.: МГПИИЯ им. М. Тореца, 1982. 20 с.
12. Пац Л. Функціонально-семантичні вияви категорії зв'язності в художньому тексті. *Лінгвістичні студії : зб. наук. праць*. Вип. 15. Донецьк : ДонНУ, 2007. С. 453–458.
13. Шевчук З. Особливості вживання лексичної когезії для характеристики портретних описів жінки (на матеріалі сучасної жіночої прози). *Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство*. Вип. I (25). 2016. С. 109-112.

Чабан О.В.

*учитель української мови та літератури,
Охтирська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2
Охтирської міської ради Сумської області*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ДИХОТОМІЇ «ІСТИНА-БРЕХНЯ» В ДРАМІ В. ВИННИЧЕНКА «БРЕХНЯ»

«Брехня» В. Винниченка – один з найцікавіших та найзагадковіших творів світової драматургії. Секрет успіху п'єси «в цікавій проблемі, порушеній автором, і в оригінальній драматичній концепції, так неподібній до всього того, що мали ми в драмах інших авторів до цього часу» [2, с. 170].

Драматург звертається до дихотомії «істина-брехня», задумуючись при цьому над причинами й процесами, над можливістю взаємопереходу цих явищ. «Істина є постаріла брехня. Всяка брехня буває істиною» [1, с. 106], – так говорить головна героїня твору Наталя Павлівна.

У Новій філософській енциклопедії маємо таке визначення брехні: «Неправда, протилежна істині... Свідома брехня, як обман, має очевидно негативне значення, а брехливість є вадомою. Але в той же час у філософії моралі постає питання про необхідність брехні. Наприклад, у випадку для врятування життя. І тоді брехня виявляється добродієністю» [6, с. 407-408].

Так що ж мав на увазі Винниченко під поняттям брехні: обман чи добродієність? Однозначна відповідь неможлива. Як зазначає А. Криловець: «...В основі твору лежить парадокс» [4, с. 133]; доведення істинності твердження неминуче призведе до визнання його хибності.

Драма «Брехня» – багатозначна, «оскільки вона містить в собі не одну неподільну й абсолютну істину, а багато локальних, конкретних правд» [4, с. 133].

Одне із прочитань п'єси може бути таким: легковажна зрадлива жінка, прикриваючи свою аморальну поведінку, заплутується у своїх любовних романах і зрештою дістає заслужену кару – закінчує життя самогубством. Наталі Павлівні довгий час удається прораховувати можливі варіанти, тому вона легко дурить свого наївного, довірливого чоловіка Андрія Карповича та закоханого молодого поета Антося, якого змушена видавати за кузена.

До такого потрактування твору був близький М. Вороний, хоча в іншому розумів виток основного конфлікту: «...Не маючи сталого і ширшого світогляду, твердих переконань про права і обов'язки особи перед собою і перед громадянством, вона постаралась насамперед укластись в одгорожені для неї сім'єві рамки і тоді вже зважилась украсти і собі шматочок особистого щастя, але, щоб заспокоїти свою совість, мусила утворити штучну ілюзію права на се. Такою ілюзією була для неї апологія брехні» [2, с. 184-185].

Отже, критик указує на можливість пояснення вчинків героїні, але аж ніяк не на можливість їх виправдання. На думку М. Вороного, Наталя Павлівна вийшла заміж за хворобливого Андрія з почуття жалості до нього і його сім'ї, а також із розрахунку, але намагається виправдати свій вчинок, надати йому вагомому морального значення словами про абстрактну любов до людськості.

О. Гнідан та Л. Дем'янівська висловлюють більш категоричне судження з цього приводу. Дослідники вважають, що заміжжя головної героїні ґрунтувалося «на холодному і тверезому розрахунку» [3, с. 214]. Наталя Павлівна уміє маніпулювати душами людей, а самопожертва в ім'я високої мети – це лише красива вигадка розумної жінки. Критики

одразу пояснили їй відмову героїні бути з не менш респектабельним Андрієвим компаньйоном, Іваном Стратоновичем.

М. Вороний по-своєму, досить цікаво трактує це питання, визначаючи Івана Стратоновича не як образ, а як символ. Критик називає компаньйона Андрія Карповича другою половиною душі Наталі Павлівни: «Автор мав на увазі другу половину душі – сильну і дужу, що не відбилосся на її зверхній вдачі і, перебуваючи в потенції, подає свій виразний голос в моменти... хитання совісті... Автор, утворивши в своїй уяві проект боротьби і конфлікту в душі Наталі Павлівни, вийняв звідти все те, що становить трагедію її життя, що йде всупереч з її вчинками, і з цього зробив нову постать, after ego її самої – Івана Стратоновича,... словом, утворив живий символ» [2, с. 178-179].

Саме через те, що Іван Стратонович є лише частиною душі Наталі Павлівни, у фіналі п'єси він залишається спокійним і розсудливим. Усі згубили голову, лише в незворушного Андрієвого компаньйона гостро озвалася свідомо жага життя, як у самого того, хто помирає. Сам він не біжить за допомогою, а лише люто звертається до Тося.

Як уже зазначалося, п'єса має багатозначне прочитання, тому й у О.Гнідан та Л. Дем'янівської інше розуміння образу Івана Стратоновича. Дослідники називають його «випробувним каменем для наскрізь аморальної теорії брехні» [3, с. 216].

Як бачимо, М. Вороний, О. Гнідан, Л. Дем'янівська намагаються проаналізувати насамперед образ головної героїні і, по суті, не роблять жодної спроби поглянути на тих, хто її оточує і є винуватцями саме такої її поведінки.

Дослідниця Л. Мороз намагається дати таку оцінку іншим героям і доходить висновку, що всі вони, включаючи навіть рідню Андрія Карповича, є лише «споживачами», які постійно чогось вимагають від Наталі Павлівни, але в заміну нічого не дають. При цьому кожен з них свято переконаний, що любить цю надзвичайну жінку і що ця любов не обтяжує його жодними обов'язками, а лише дає йому одне право: вимагати та бути праведним суддею.

А. Криловець, Л. Мороз указують на іншу інтерпретацію твору, яку підтримуємо й ми. В. Винниченко змалював трагедію неординарної особистості в колі людей безликих, сірих. Світла, піднесена, повна енергії, життєрадісна в першій частині – і засмучена, наче зосереджена на своїй відкритій рані, – у фіналі п'єси. Героїня ніби збагнула ту істину, що потрібна була оточуючим лише для того, щоб віддавати своє тепло й енергію. Але «треба десь брать, щоб давати» [1, с. 67].

Наталя Павлівна вийшла заміж за Андрія з жалості, знаючи про його математичні здібності, намагалася дати людськості нового цінного винахідника. Але кожна людина потребує любові та ніжності, тому знайшла втіху в молодому та запальному Тосеві.

Не для своїх романів вона мусить накручувати клубок брехні, а насамперед з любові до ближнього, з жалості до кожного. Андрія вона боїться травмувати не з тієї причини, що розраховує на швидке збагачення, а з можливості загострення його хвороби. Постійна турбота про чоловіка виявляється навіть у передсмертному епізоді, коли вона подає мокрий рушник Андрію, а в руках тримає пляшечку з ціанистим калієм. Цей епізод у творі досить промовистий, він може виступати одним із доказів того, що Наталя Павлівна не прагне матеріальних благ, а всіх жаліє.

Головна героїня – фатальна жінка. Справа в тому, що Наталю Павлівну люблять троє чоловіків. У певному сенсі, вона схожа на інших Винниченкових фатальних героїнь. Що ж до її власного становища в цьому «бермудському трикутнику» кохання, то воно вкрай складне, якщо не сказати драматичне. В. Винниченко, якого захоплювала перспектива показати «безодні людські», змальовує, сказати б, химерне любовне почуття своєї героїні, яка має три іпостасі. Любов-жалість, свідомо самопожертва (вона визначає ставлення Наталі Павлівни до свого чоловіка). Любов-романтика, до якої додається й материнське начало (цей симбіоз почуттів виявляється у стосунках з молодим поетом Тосем). Любов-стихія, наслання, «демонічна» сила, яка приходить несподівано й фатально (взаємини героїні з Іваном Стратоновичем, помічником її чоловіка, а, по суті, – своєрідним «мефістофелем» самої Наталі Павлівни).

Важливо також наголосити, що немає у творі традиційної проблеми вибору між коханням та сімейним обов'язком. Мислення й почуття героїні значно глибші, ширші. «Ні, Тосю, не обов'язок. Просто – не можу. Від одної уяви, що з ними зробиться, у мене так стискується серце... Умри я – це для них в тисячу раз легше, ніж зрада. В тисячу раз! Це буде просте нещастя, але віра в щастя, в людину не розіб'ється» [1, с. 78], – говорить Наталя Павлівна.

Отже, кожен вимагає любові, і для того, щоб утримати всіх коло себе, жінка змушена брехати.

Як слушно зазначає Л. Мороз: «Не брехнею треба було назвати всі її зусилля, намагання створити комфортні умови для душі кожного з дорогих їй, – але словник наш, людей пересічних, надто примітивний, і

можна думати, що драматург ужив це слово з сумною іронією» [5, с. 110-111].

Морально-етична проблематика твору В. Винниченка «Брехня» ув'язується в єдине ціле зі складними філософськими питаннями. П'єса повністю побудована на філософо-психологічній концепції. У ній уся увага зосереджена на внутрішньому житті героїв, яке завуальоване зовнішньою любовною колізією. Для цього В. Винниченко усунув на другий план побутові деталі та монологи. У розкритті теми твору важливе місце мають діалоги героїні з її сім'єю та закоханими в неї чоловіками. Драма змушує замислюватися над важливими моральними та філософськими питаннями, але відповіді на них не дає. Що потрібніше – правда чи брехня? Порушена проблема залишається відкритою.

П'єси Винниченка виконували провокативну функцію, шокували публіку, привертали загальну увагу до, здавалося б, випробуваних віками традицій, спонукали ламати їх, пропонуючи взамін усталених норм екстравагантні моделі поведінки, але однозначного трактування вони не мали.

Список використаних джерел:

1. Антологія української драматургії. Київ : Мистецтво, 2006. 464 с.
2. Вороний М. Театр і драма. Київ : Мистецтво, 1989. 404 с.
3. Гнідан О., Дем'янівська Л. Володимир Винниченко: Життя, Діяльність, Творчість (Навчальний посібник для студентів-філологів). Київ : «Четверта хвиля», 1996. 256 с.
4. Криловець А. Українська література перших десятиріч ХХ століття : навчальна книга. Тернопіль : Богдан, 2005. 256 с.
5. Мороз Л. Сто рівноцінних правд: Парадокси драматургії Володимира Винниченка. Київ, 1994. 207 с.
6. Новая философская энциклопедия. В 4 т. Том II. Москва : Мысль, 2001. 634 с.